

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII
UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” DIN ALBA IULIA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE FILOLOGIE

TEZĂ DE DOCTORAT

SEX ȘI PUTERE. REPREZENTĂRI FEMININE DIN PERSPECTIVĂ ISTORICĂ

Conducător științific:

Doctorand:

Prof. univ. dr. habil. MARIA-ANA TUPAN

MĂDĂLINA-ELENA POPESCU

ALBA IULIA

2021

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII
UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” DIN ALBA IULIA

SUMAR

ARGUMENT.....	6
INTRODUCERE.....	12
I. Sclavă sau tiran? Reprezentări ale feminității în relație cu puterea în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.....	20
I.1. Contexte discursive ale sec. XIX:.....	20
Charles Baudelaire – femeia redusă la viața instinctelor (<i>Mon cœur mis à nu</i>).....	20
Schopenhauer - femeia redusă la domesticitate și reproducere. (<i>Aforisme și Lumea ca idee și reprezentare</i>).....	21
Théophile Gautier - femeia victimizatoare (<i>Une nuit de Cléopâtre</i>).....	25
I.2. Reprezentări românești:.....	28
Polarități ale reprezentării femeii: angelică și pasivă sau autoritară, victimizatoare (Eminescu: <i>Înger și demon, Floare albastră, Cezara, Făt Frumos din lacrimă</i>).....	28
Femeia tiranică: Doamna Chiajna, Clara (<i>Vlaicu Vodă</i>), Vidra (<i>Răzvan și Vidra</i>).....	40
Femeia avidă de putere în variantă comic-grotescă (<i>Chirița</i>).....	53
Femeia-victimă: Tincuța (<i>Viața la țară, Tănase Scatiu</i>).....	56

II. Stereotipuri feminine ale modernismului.....	65
II.1.Psihologizarea sexelor.....	65
II.1.1. Freud: ego-ul masculin și id-ul libidinal (<i>Le délire et les rêves dans la «Gradiva»</i> de W. Jensen).....	66
II.2.2.Liviu Rebreanu: cuplul arhetipal (<i>Adam și Eva</i>).....	75
II.2.3. Gustav Jung: <i>animus</i> și <i>anima</i> , sau idealul androgin.....	78
V. Woolf: <i>Orlando</i>	78
II.2.4. William James și emoțiile induse de percepție.....	79
II.2.5. Vasile Voiculescu: magia feminină ca efect al memoriei și limbajului.....	80
II.3. Mircea Eliade: femeia fatală în versiune mitică.....	89
II.4. <i>La machine célibataire</i> – mitul modernist al auto-suficienței masculine.....	92
II.5. Raymond Roussel, <i>Locus Solus</i> sau autosuficiența narcisistă a geniului masculin în modernism.....	92
II.6.Camil Petrescu: solaritatea activismului masculin versus libidinalul feminin (<i>Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război, Patul lui Procust</i>).....	94
II.7. Interiorizarea stereotipului de gen: <i>Enigma Otiliei</i>	112
III. <i>La femme elle-même</i>	119
III.1. Mitul modernist al eroului în variantă feminină: Ecaterina Teodoroiu....	119

III.2. Regina Maria și mitul modernist al construcției de sine.....	127
IV. Rescrierea relațiilor de putere dintre sexe în postmodernism.....	134
IV.1. Gilles Deleuze: trupul fără organe sau desexualizarea trupului uman.	134
IV.2. Critica feministă a deconstrucției derrideene.....	137
IV.2. 1. Agenda construcției feministe: de la emancipare socială la hegemonie culturală (Lucia Demetrius și Marta Petreu).....	141
IV.3. Feminismul din perspectivă masculină.....	162
IV.3.1. J.M. Coetzee: <i>Foe</i>	162
IV.3. 2. D.R. Popescu.....	168
• Un Hamlet feminin: <i>Falca lui Cain</i>	168
• Femeia și războinicul: <i>Întoarcerea tatălui risipitor</i>	174
• Muza și artistul: <i>Simonetta Berlusconi. Călugărul Filippo Lippi și călugărița Lucrezia Buti</i>	179
V. Autoportret feminist.....	185
VI: CONCLUZII.....	204
VII. REFERINȚE.....	207
VIII. ANEXE.....	215

Cuvinte cheie: reprezentare, feminitate, patriarhat, politică, gen, secolul al XIX-lea, modernism, postmodernism, psihologie, psihanaliză, masculinitate, misoginism, metatext, autoportret feminist, emancipare socială, mit modernism, femeia fatală, mașina celibatară, animus, anima, narcisism, stereotipuri feminine, relații de putere, hegemonie culturală, trup fără organe, critică feministă.

Scopul acestei lucrări structurată în șapte capitole (la care se adaugă argumentul și introducerea), constă în examinarea reprezentărilor femeii în relație cu structurile de putere din a doua jumătate a secolului al XIX-lea până în prezent – o perioadă care coincide cu cea ce criticul feminist Elaine Showalter a numit „cele trei valuri ale feminismului” (Towards a Feminist Poetics, 1979).

Cele câteva mutații, sau valuri, cum li s-a mai spus, din mișcarea de emancipare a femeilor afirmată ca o misiune asumată conștient pe la sfârșitul secolului al XIX, odată cu apariția unui nou personaj în societatea modernă – Femeia Nouă – sugerează caracterul deosebit de dinamic al subiectului căruia i-am dedicat acest proiect de cercetare. Dacă, anterior, clasele și tipurile sociale fuseseră departajate în funcție de rang, descendență, sau posesiuni – toate acestea fiind indici al stării lor materiale, Femeia Nouă era mai curând un actor pe scena lumii, care își construia cu grijă rolul, figura și comportamentul public, conform unui scenariu subversiv cu gesturi simbolice: îmbrăcămintea neconformă cu convențiile sociale, comportamentul sfidător, practici masculine (fumatul, sporturile, mersul pe bicicletă).

O altă categorie de profeministe avea însă o agendă ce ținea mult mai departe decât scandalul social. Este vorba de sufragetele care doreau să fie reprezentate pe harta geografiei politice și de femeile care își doreau dreptul la educație – aspirând la puterea pe care o conferă

cunoașterea - și la carieră publică. Statisticile confirmă prezența mai numeroasă a femeilor în diverse profesii, inclusiv la Curtea Superioară de Justiție. Una din problemele umanității, cel puțin în lumea democratică, și-a aflat rezolvare.

Pentru a nu fi învinuiți de pledoarie pro *domo*, am apelat la statistici. Tabloul pe care îl oferă acestea este cu totul uimitor. În doar un secol, participarea persoanelor de sex masculin sau feminin la viața instituțională a suferit o totală reconfigurare. Am dat câteva exemple, oferite de Institutul Național de Statistică și alte foruri interesate de prezența pe sexe în viața socială.

Stereotipul femeii inferioare intelectual, predispusă la crize de isterie și dezechilibru psihic de lecturi, de unde necesitatea de a o ține departe de școli și biblioteci, din secolul al nouăsprezecelea, a fost infirmat de statistica randamentului educațional, care indică o proporție mai mare a promovării examenelor și obținerii diplomelor de către cursanții de sex feminin (Lisa Appignanesi, *Bad And Sad: A History of Women and the Mind Doctors from 1800 to the Present*, 2011).

Tab.4.2 Numărul de elevi care s-au prezentat și au reușit să obțină diploma de bacalaureat, pe filiere și pe sexe, în anul școlar 2016/2017 (persoane)

Filierea	Prezențați				Absolvenți cu diplomă			
	Total		Absolvenți din anul curent		Total		Absolvenți din anul curent	
	Masculin	Feminin	Masculin	Feminin	Masculin	Feminin	Masculin	Feminin
Total	66645	74565	55339	66481	43440	57334	40004	54548
Filierea teoretică	32742	45232	29848	42445	27225	39853	26193	38815
Filierea tehnologică	27163	23325	20108	18495	11852	12409	9860	10920
Filierea vocațională	6740	6008	5383	5541	4363	5072	3951	4813

Sursa: INS, Statistica educației

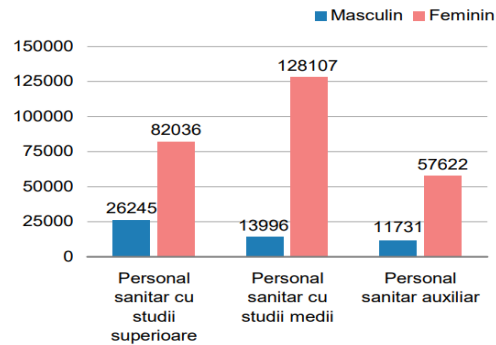
Tabel 1: Situația absolvenților de liceu din anul școlar 2016-2017.

În ceea ce privește forța ocupațională, prezența femeilor depășește pe aceea a bărbaților în domenii care reclamă inteligență, cultură și responsabilitate și, uneori, chiar putere la vârf. Din același raport al Institutului Național de Statistică, intitulat *Femeile și bărbații. Parteneriat de muncă și viață*, reproducem încă trei grafice indicând prezența femeilor în medicină (2)- un amănunt amuzant este acela că pagina cu acest tabel, prezentă în ediția 2018 a cărții, lipsește din ediția 2020- , educație (3) și magistratură (4). În acest din urmă domeniu, de exemplu, rata de reprezentare în organisme internaționale a magistraților de sex feminin din România o depășește chiar și pe aceea a Uniunii Europene.

competențelor profesionale a asistenților medicali generaliști formați înainte de aderarea României la UE.

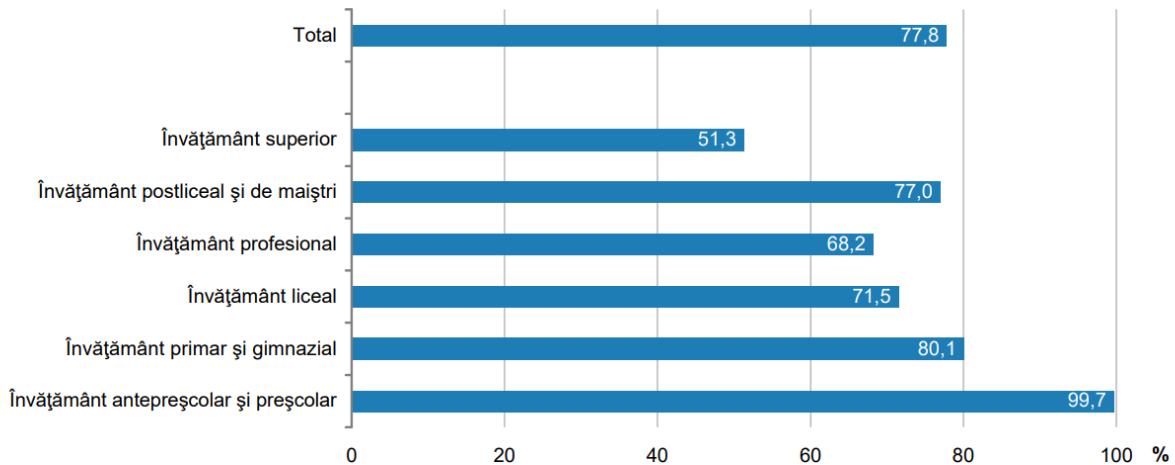
Personalul medico-sanitar din sistemul de sănătate din România se caracterizează printr-un profund dezechilibru pe sexe. Acest fenomen este și consecința faptului că profesiile medicale sunt profesii considerate feminine. În anul 2017, raportul dintre femei și bărbați din categoria personalului medical cu studii superioare era de 3:1, în favoarea femeilor. Pentru personalul cu studii medii, raportul este de 9:1, situația fiind la fel de gravă atât în mediul rural (91% femei), cât și în mediul urban (90% femei).

Fig.3.4 Personalul medico-sanitar după nivelul de pregătire, pe sexe, în anul 2017 (persoane)

Tabel 2. Prezență pe sexe în medicină.

Fig.4.3 Ponderea personalului didactic feminin pe niveluri de educație, în anul școlar 2017/2018 (%)

Sursa: INS, Statistica educației

Tabel 3: Prezența în educație.

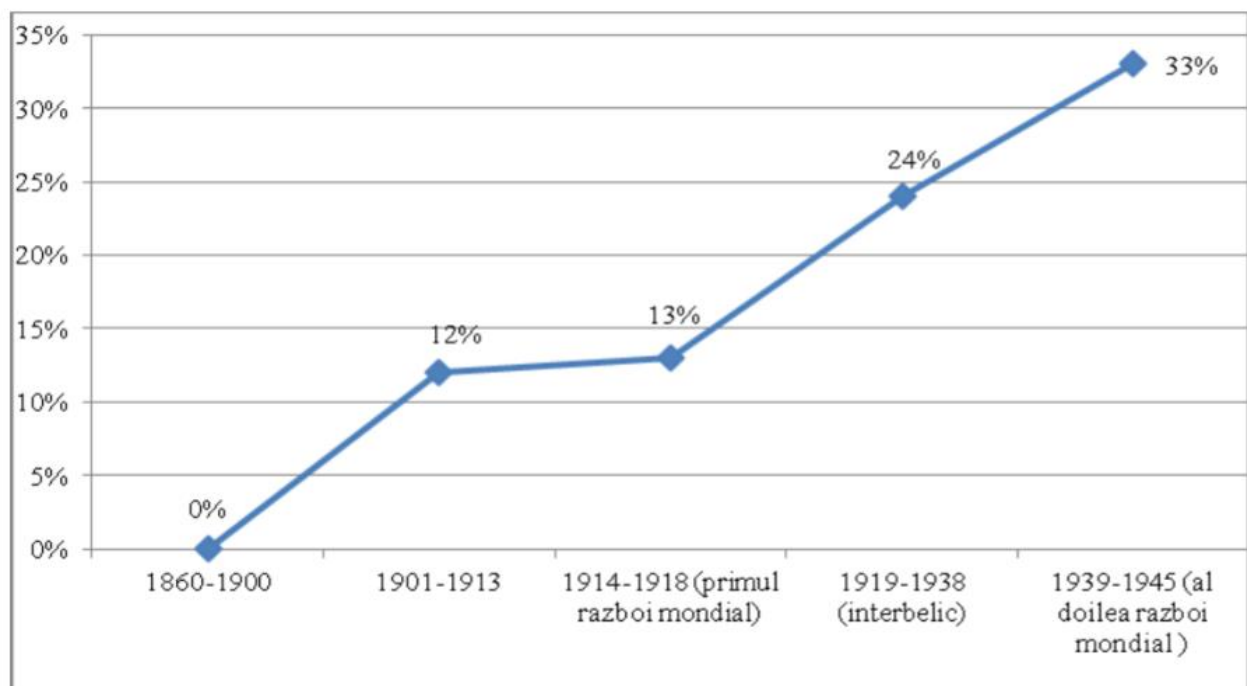
Figura 54: Proportia femeilor membre (judecatoare) în Curtea Supremă de Justiție, la nivel național și media UE28 (2014-2019)

Tabel 4: Prezența la Curtea Supremă de Justiție

Mihaela Mocanu și Carmen Emanuela Rusu au publicat un edificator documentar pe tema *Reprezentarea femeilor în spațiul academic ieșean, în perioada 1860–1945* (2016) care ne amintește de unde a plecat procesul de emancipare a femeii în România (Tabel 6).

Pondereea femeilor în perioada 1860–1945

Tabel 6: Pondereea femeilor la Universitatea din Iași în perioada 1860-1945.

Pe scurt, s-a plecat de la zero. Tabloul oferit astăzi este acela al celui de al doilea sex, cum a numit Simone de Beauvoir feminitatea, concurând cu succes cu competitorii de sex masculin.

Ne-am ales să cercetăm totuși această poveste de succes deoarece considerăm că orice victorie este sigură doar în condițiile continuării luptei, optând pentru un model de luptă cu

adversitățile sociale, pentru care cuvântul eroism nu este exagerat. În mod sigur, am abordat acest subiect fiindcă am dorit să ne convingem de adevărul definiției date de Hamlet artei: aceea care oferă naturii o oglindă, în care vedem vârsta, întruparea, forma și amprenta Timpului.

Ce ecou a avut în literatură mișcarea feministă din momentul nașterii ei în secolul al nouăsprezecelea până în postmodernism? Aceasta e întrebarea la care am încercat să răspundem examinând intrigi, personaje, idei dominante, metafore, structuri și funcții ale limbajului.

Binaritatea din titlul acestui capitol al tezei intitulată „Sex și putere – reprezentări feminine din perspectivă istorică” ne-a fost sugerată, nu întâmplător, de profoteminista britanică Mary Wollstonecraft (1759-1797), autoare, printre altele, a cărții *Vindication of the Rights of Woman (Apărarea drepturilor femeii)*, 1792. Nu e întâmplătoare nici alegerea ediției la care facem referire, apărută la Londra un secol mai târziu în cadrul colecției „Walter Scott”. Este o ediție prefătată de Elizabeth Robins Pannell, o publicistă americană care și-a petrecut câteva decenii la Londra, a călătorit mult, semnând, de exemplu, această prefață la Budapesta în octombrie 1891. Pannell a activat pentru promovarea ideilor noi în domenii considerate în acel timp disjuncte: politica și estetica, aceasta din urmă, nu numai în artă, ci și în viață, unde privea inclusiv arta culinară (deținea o colecție de o mie de astfel de cărți). În Londra, avea joia casă deschisă pentru esteții sfârșitului de secol, care erau recunoscuți pentru ideile socialiste și non-conformiste (Oscar Wilde, Aubrey Beardsley, George Gissing, George Bernard Shaw, George Moore, Henry James, pictorul impresionist Whistler ș.a.).

Privind în urmă, Pannell o vede la originile propriului model de „Femeie de Școală Nouă” pe Wollstonecraft ca prima dintr-o serie de lupătătoare pentru eliberarea și emanciparea unei jumătăți din omenire, un fel de prim exemplar dintr-o specie nouă.

Cartea lui Wollstonecraft are o dedicație: este vorba de Charles-Maurice de Talleyrand-Périgord, ambasador în Anglia și figură-cheie a Revoluției Franceze, care și-a atras excomunicarea din partea Papei Pius al VI-lea pentru ceea ce a fost considerată a fi trădarea clerului, anume, sprijinirea în legislativ a expropriării bisericii catolice. Motivul pentru care apelează la el Wollstonecraft este acela că, sub îndrumarea lui Jefferson, Talleyrand-Périgord a participat la redactarea Declarației Drepturilor Omului și Cetățeanului (*Déclaration des droits de l'homme et du citoyen*) adoptată de Adunarea Constituantă în 1789.

Wollstonecraft consideră în această carte că programul ideologic al unui eveniment care îi purtase pașii la Paris viza doar progresul unei viitoare societăți a bărbaților, în vreme ce

femeilor li se rezerva în continuare anistorica prezență în camera copiilor, departe de viața publică, și, mai ales, de lumina învățaturii.

Critica lui Wollstonecraft era îndreptățită, deoarece chiar și J. J. Rousseau, un reprezentant al iluminismului francez, acel curent de gândire care a condus la instaurarea Republicii Fraternității și Egalității, considera, în romanul *Emile*, că nu există femeie-model, drept care bărbatul, ca un modern Pygmalion, se vede silit să educe una după gusturile și principiile lui.

Secolul al XIX-lea a însemnat o schimbare radicală în statutul femeii în societate. Dacă, în secolul anterior, ideile reformatoare ale iluminismului fuseseră adesea dezbătute în saloane ale unor aristocrate din Franța, ceea ce le-a sporit prestigiul personal, numai prin lansarea în spațiul public a unui discurs în favoarea emancipării femeii de către femei înseși au reușit acestea să determine schimbări în societate. Similitudinile dintre argumentația lui Wollstonecraft și a lui Mill dovedesc faptul că ideile susținute de acesta din urmă au fost simptomul influenței exercitate de scrierile ei. Dacă Mill a susținut că, așa cum femeile s-au dovedit în istorie dotate pentru guvernare, amintind de reginele Elizabeth și Victoria, tot așa vor fi fiind dotate pentru oricare altă carieră publică, aceasta se va fi datorat exemplelor de scriitură valoroasă publicată de scriitoare precum Wollstonecraft, Mary Shelley, Elizabeth Barrett Browning, Jane Austen sau Surorile Brontë. Regina Elizabeth salvase Anglia de Invincibila Armada și de furia Papei, dar nu convinsese opinia publică de eficacitatea puterii politice în mâinile unei femei.

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, statutul defavorabil al femeii a condus la apariția unor reviste coordonate de femei (*Amicul familiei, Mama și copilul, Revista pedagogică, Aurora, Femeia română*) care aveau drept scop criticarea nivelului slab al învățământului fetelor din orașe și absența școlilor de fete de la sate (Florentina Buzea, *Publicistica Sofiei Nădejde- o modalitate de susținere a crezului său feminist*).

În primul capitol, ***Sclavă sau tiran? Reprezentări ale feminității în relație cu puterea în a doua jumătate a secolului al XIX-lea***, am prezentat opere literare în care femeia era demonizată sau satirizată pentru că a îndrăznit să acceadă la medii exclusiv masculine precum politica sau literatura. Am abordat atât opere ale literaturii universale, cât și române.

Chiar și în Franța, o națiune a cărei deviză națională o constituia triada libertate, egalitate și fraternitate, nici femeilor de succes precum George Sand nu le era recunoscută valoarea de

către autori de discurs influenți, precum Charles Baudelaire. Acesta desenează o hartă simbolică a sexelor, umanitatea împărțindu-se în femeia subumană (felină, demon, șarpe) și bărbatul suprauman (dandy, estetik). Modernismul, izvorât din *Florile răului* de Baudelaire, operează prin binarități, care opun polul pozitiv celui negativ. Nu există stări intermediare. Opusul artistului (dandy) este natura: *via artis versus via vitae*, așadar, femeia. În jurnalul intim al lui Charles Baudelaire, *Mon coeur mis à nu*, într-un fel, testamentul său, emanație a ultimilor ani (redactat între 1852 – 1866 și publicat postum în 1887), reprezentantele sexului Feminin sunt reduse la viața instinctelor, la un trup care vrea să își satisfacă nevoile de foame, sete și de sex.

Celebru pentru misoginism și de asemenea influent este și Arthur Schopenhauer, femeia fiind în scrierile lui prezentată ca o ființă incapabilă să scrie o operă completă și originală, redusă la condiția unui animal care trebuie să fie dresat și închis în casă pentru a satisface nevoile bărbatului. Incapabilă să aibă o meserie fizică sau intelectuală, ea este condamnată la o veșnică suferință, trebuind să îndure durerile nașterii și să fie preocupată de creșterea copiilor, doar prin alienare de sine și dependență de alții pe care-i slujește putând să-și îndeplinească menirea.

La început de secol, așadar, România avea același punct de vedere ca Occidentul misogin, descris de Éliane Viennot în *Et la Modernité fut masculine*, scriere în care este reconstituit statutul femeii în sfera socială și politică. Chiar și după Revoluția Franceză, femeia continuă să fie exclusă din literatură și din jocul puterii, epoca modernă fiind dominată în continuare de autoritatea patriarhală. Dorința femeii de afirmare în viața publică inspiră caricaturi, fie în cheie dramatică (Vidra), fie comică (Chirița).

Sigmund Freud, venind pe terenul dezbaterii în jurul psihozelor tipic femeiești din punctul de vedere al noii discipline a psihanalizei, considera că inferioritatea intelectuală a femeii se datora inhibării gândirii, inhibiției necesare represiunii sexual (Sigmund Freud, *Die "kulturelle" Sexualmoral und die moderne Nervosität*. Trad. fr. in : *Freud, La Vie Sexuelle*, 1969).

Analiza psihologică a avut un rol semnificativ în războiul feminin datorită stereotipurilor culturale oferite ca teorii, întâlnite pentru prima dată la Freud. Fantezia culturală a inferiorității feminine în raport cu bărbații, capătă statutul de metateorie.

Nuvela istorică *O noapte a Cleopatrei*, scrisă de un reprezentant al parnasianismului, Théophile Gautier, construiește imaginea femeii victimizatoare, cu o inimă rece, care nu se îndrăgostește niciodată, omorându-și toți pretendenții. Frumusețea sa este fermecătoare, dar periculoasă pentru cei care se lăsau seduși de ea.

În poemul *Înger și demon*, Eminescu prezintă femeia în ipostază angelică. Ca în majoritatea operelor eminesciene, femeii i se rezervă în ierarhia socială un rang inferior statutului „hyperionic” al bărbatului: „Ea? - O fiică e de rege, blondă-n diadem de stele”(Mihai Eminescu, *Poezii*, 2017). Ochii mari și albaștri semnifică puritatea sufletului său care se opune demonului cu ochi negri, furtunoși, al cărui prototip european, în tot secolul al nouăsprezecelea, era eroul damnat al lui Byron.

Luceafărul rescrie motivul triumphiului amoros ca alegorie a incapacității femeii de a-și transcende condiția telurică, alegând un inferior social ca fiindu-i mai potrivit decât spiritul care se întrupează din elementele primordiale (aer, apă, el fiind foc – singurul element străin pământului din creația universului de către Demiurg (cf. *Timeu* de Platon). Cătălina și Hyperion reprezintă focul și pământul, dar femeia poartă vina căderii din unitate.

În *Miron și frumoasa fără corp*, răzbate ideea corpului feminin al cărui rol este de a deveni posesia unui bărbat, după cum afirma Corinne Chaponnière (Melanie Dulong, *Corps de femmes et contes de fées: une étude de « la femme de l'ogre » de pierrette fleutiaux, et peau d'âne de christine angot*, 2011). Cum iubirea lui Miron nu e idealistă, contemplativă, ci posesivă, el piere mistuit de dorință.

În literatura română a secolului al XIX-lea, femeia se bucură de o demnitate socială egală cu a bărbatului, fiind adesea reprezentată în relații amoroase sau de familie, dar este demonizată ca participant la viața politică. O asemenea situație poate fi întâlnită în drama Vlaicu Vodă, unde doamna Clara este construită ca o femeie ambițioasă, cosmopolită, intrigantă. Alexandru Davila a realizat prin acest personaj principal tipul femeii tiranice care nu se teme de absolut nimic și care încalcă toate regulile omenești.

Un alt personaj memorabil feminin al literaturii române din secolul al XIX-lea care face parte tot din categoria femeilor tiranice este protagonista din drama *Răzvan și Vidra* de Bogdan Petriceicu-Hasdeu. Este o femeie curajoasă, descrisă după convențiile generice ale unui basm sau epopee, care încearcă să uzurpe un rol masculin prin diverse apucături percepute atunci ca fiind tipic bărbătești, dar căreia nu îi este negată frumusețea tipic feminină.

În comedia lui Vasile Alecsandri, *Chirița în provincie*, este reprezentată femeia avidă de putere în variantă comic-grotescă prin personajul eponim. Din cauza curajului de a se implica în politică, domeniu exclusiv masculin, Chirița, inspirată de un model real, se pare că a întărâtat

spiritele. Ea se prezintă ca o femeie incultă și parvenită, fața comică a Vidrei. Asemenea ei, își împinge soțul în lupta pentru demnitatea de ispravnic.

Pin cele două opere literare ale lui Duiliu Zamfirescu, *Viața la țară și Tănase Scatiu*, este reprezentată imaginea femeii-victime a societății patriarhale căruia autorul îi conferă o coloratură mai complexă prin acroșarea unui alt context social: degradarea relațiilor sociale în urma infiltrării unei noi clase, un produs al capitalului rural: arendașul, parvenitul care tulbură ierarhiile prestabilite.

În al doilea capitol, *Stereotipuri feminine ale modernismului*, am observat că primele decenii ale noului secol sunt dominate de psihologie. Constatăm cum în construcția personajelor sunt folosite concepte freudiene, jungiene, motiv pentru care figura feminină este construită ca o ființă enigmatică.

Misoginismul moștenit de la Baudelaire, Schopenhauer sau Nietzsche este afișat și de gânditori influenți ai noului secol, precum Otto Weininger (*Sex și caracter*, 1903) sau Sigmund Freud (*Civilizația și neajunsurile ei*, 1930), conform cărora femeia se opune vieții intelectuale și spirituale, ea fiind interesată doar de satisfacerea instinctelor, pe care civilizația încearcă să le reprime în favoarea creației de cultură.

Consensul asupra acestui construct identitar ne face să bănuim o sursă epistemică la baza tuturor, o viziune impusă de autoritatea științei – în acest caz, o disciplină nouă, psihanaliza, și de aceea atrăgătoare.

În *Delusion and Dream in Jensen's Gradiva (1907)*, Sigmund Freud aplică psihanaliza ca arheologie a eului, recuperare a psihicului abisal al unui personaj obsedat de mersul grațios al unei femei, figura feminină fiind astfel reprezentată metonimic, prin picior. Întreaga acțiune se concentrează în jurul doctorului Nobert Hanold, conferențiar la arheologie, care cade pradă unei fantasme, după ea ghidându-și toate acțiunile. Femeia îi tulbură chiar și visele, îi pătrunde în subconștient. El suplinește prin intermediul visului existența unei femei în viața sa, introducând în acest mod himere în viața reală.

Hrănit de psihanaliza recent constituită, modernismul creează arhetipul unei femei ca obiect al fascinației exercitată din inconștient, ca și libido-ul generator de tulburări de comportament din cauza reprimării dorinței de către convențiile sociale. Astfel, în romanul lui Liviu Rebreanu, *Adam și Eva*, o carte despre metempsihoză, sunt prezente personaje supuse acestei atracții atemporale, ancestrale.

Dimpotrivă, în romanul *Orlando* al Virginiei Woolf, metempsihoza include schimbarea de sex. Mai aproape de Jung, Woolf reprezintă o ființă androgină, persoana ideală putându-se identifica cu celălalt gen.

Personajul care dă titlul romanului s-a născut într-o lume imposibil de înțeles, acesta putând fi motivul pentru care el pătrunde în zona feminității, după acel lung somn din care se trezește femeie. Având în vedere că nu se teme că s-a născut cu un alt sex, devine o persoană capabilă să înțeleagă ce simbolizează „anima”.

În romanele sale, Henry James, a ilustrat ideile fratelui său prin construcția unor personaje ca focalizatori ai narațiunii. În roman nu există nimic care să nu fie perceput de vreunul din personaje. Din nou, femeia este obiectul dorinței, al proiecției modurilor de percepție masculină (a se vedea *Portretul unei doamne*, 1880-1881).

Vasile Voiculescu urmează modelul narativ propus de William James, introducând principii pragmatiste în construcția personajelor ca efect al memoriei și limbajului, după cum se poate constata mai ales în *Sakuntala*, *Iubire magică* și în *Lostrîța*.

În operele menționate mai sus sunt aduse „în centrul atenției eul și fenomenologia minții prin care acesta transcende materia, realitatea, relansând, într-un secol oprimat de spiritul colectivist și de determinismul pozitivist, jocul speculativ asupra universului deschis al psihologismului” (Maria-Ana Tupan, *Modernismul și psihologia. Încercare de epistemologie literară*, 2009). Psihologia devine disciplina ce conferă prozei anti-tradiționaliste modele de simulare utilizate în construcția personajelor și universului ficțional.

Spectralizate, creaturi născute din texte sunt la Voiculescu doar femei. Bărbatul trăiește în lumea reală, fiind victimă a femeii-iluzioniste, născută din limbaj sau operând în interiorul lui.

Femeia fatală constituie un stereotip cultural al modernismului, ea victimizând bărbații fascinați de ea.

Și la Eliade personajele miturilor sunt reprezentate de ființe cu puteri supranaturale, nuvela *Les trois grâces* făcând parte din această categorie. Personajul Frusinel Mîncu/ Eufrosina este prezentată în ipostaza femeii fatale în versiune mitică, povestind experiența pe care o trăise în timpul experimentului doctorului Tătaru, unde avusese rolul de cobai. Prin denumirea de „amazoane” pe care le-o atribuiseră doctorul Tătaru celor trei Grații, pășim spre tărâmul mitic, amintind de acele ființe mitologice care ucideau bărbații.

La fel ca stereotipul *femme fatale*, și stereotipul *machine celibataire* prezintă bărbatul în ipostaza de victimă. Cel de al doilea stereotip ce aparține perioadei *fin-de-siècle* și modernismului înalt, ne prezintă partea masculină ca fiind superioară, intelectuală, artistă, aceasta respingând erotismul carnal, iubind doar arta și asociindu-se doar cu bărbați cu care împărtășește pasiunea pentru artă sau știință.

Cele afirmate mai sus pot fi observate la protagonistul lui Roussel care manifestă același comportament. Astfel, în romanul *Locus Solus*, observăm stereotipul *machine celibataire*, fiind vizibilă obsesia protagonistului de a crea viață, substituindu-se femeii, asemenea lui Frankenstein.

În *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, prin personajul întruchipat de Ela este reprezentată o femeie instinctuală, opusă eului masculin activ, luptător, reflexiv, în construcția ei apărând conceptul de anima, ca o figură bipolară. Acest roman debutează chiar cu o discuție despre un proces în care un bărbat fusese absolvit de vină după ce își ucisese soția într-un mod care legitimează bărbatul și demonizează femeia.

Așa cum în poemele pereche, *Meeting at Midnight, Parting at Morning* (*Întâlnire în miez de noapte, Despărțire în Zori*), poetul britanic Robert Browning face auzit un bărbat care vine din larg pentru a-și petrece noaptea cu o femeie de care se desparte la ivirea soarelui, urmând drumul de glorie luminat de el, tot la fel se vindeca și Gheorghidiu de pasiunea pentru o femeie având drept termen de comparație experiența confruntării cu moartea pe fundalul istoriceii fresce a unui război mondial.

În *Patul lui Procust*, observăm aceeași viziune misogină asupra femeii, prezența masculinității fiind atotsuficientă. Trăind în Utopia, marionetele literare masculine ale lui Camil Petrescu, deși au ideea că s-au izolat de lumea banală, ele filtrează evenimentele exterioare prin propria conștiință.

În *Enigma Otiliei*, protagonista se încheie ca o enigmă, de neînțeles pentru raționalitatea masculină. Este statutul pe care îl ocupă femeia în viața unui bărbat căruia îi lipsise o figură maternă.

Proza românească nu face excepție în ceea ce privește viziunea și discursul despre genuri din perioada modernismului european.

În literatură, rolurile sociale sunt diferențiate în funcție de gen, uneori bărbații angajați în conversații politice sau estetice ocupând chiar un spațiu separat de acela în care femeii inculte și obsedate libidinal își deapănă fanteziile erotice (James Joyce, *Ulise*).

Considerate capricioase și iraționale, femeile reprezintă enigme pentru bărbatul rațional și logic (Albertine a lui Proust, Adela lui Ibrăileanu, Otilia lui G. Călinescu). Scenariile în care sunt inserate personajele sunt și ele dependente de gen: carieră publică pentru bărbat și viață mondenă pentru femeie, preocupări pentru modă, delicatose, bovarism la aceasta din urmă.

Firave încercări de reformă a mentalităților defavorabile femeii din secolul anterior, printre care s-a înscris și Titu Maiorescu cu teza sa de doctorat, *Einiges Philosophische in gemeinfasslicher Form*, dobândesc un caracter internațional, mișcarea sufragetelor pentru dreptul la vot fiind susținută și prin discursuri despre Femeia Nouă, adversar al patriarhalismului, dar, mai ales, prin romanele și eseurile Virginiei Woolf.

Se constată o modificare a percepției femeii în lumina unei noi discipline, psihanaliza, care mută accentul de pe carențele biologice ale femeii (ereditate, atavism) asupra subconștientului ei libidinal și pericolului pe care îl reprezintă sexualitatea pentru înstrăinarea bărbatului de înaltele sale comandamente și misiuni în slujba civilizației. Bărbatul trebuie să fie o „mașină celibatară” (Marcel Duchamp), unit cu alți bărbați în speculații științifice (*Ulise* de Joyce), revoluții sociale (*Șarpele cu pene* de D.H. Lawrence), explorări de noi teritorii (*În inima întunericului* de Joseph Conrad).

În capitolul al treilea, *La femme elle-même*, am prezentat două figuri istorice care au reușit să spargă tiparele misogine. Ecaterina Teodoroiu a intrat în istorie săvârșind o revoluție în percepția genului feminin din punctul de vedere al valorii contribuției sale la viața unei societăți. Ea a răsturnat viziunea misogină de până atunci, care i-a aplicat clișeul inferiorității.

Contrazicând locurile comune ale criticii absolutismului monarhic, o carte pe care jucaseră bolșevicii Revoluției Ruse din 1917, numai pentru a crea ei înșiși un nou model de totalitarism, Regina Maria a constituit un exemplu unic de monarh activ, implicat în treburile statului, dedicându-se chiar muncii istovitoare în spitalele de campanie.

În capitolul al patrulea, *Rescrierea relațiilor de putere dintre sexe în postmodernism*, am observat cum operele scrise în postmodernism evaluează pozitiv femeia, cel mai adesea prin rescrierea unui precedent (rezultă un intertext), ceea ce îi dă autorului posibilitatea să corecteze sexismul epocii patriarhale prin schimbarea punctului de vedere, cu atât mai evident cu cât este

vorba de aceeași intrigă sau de o ficțiune crono-diegetică analogă. În această perioadă, deconstrucția/ demistificarea ierarhiilor și denunțarea hegemoniilor afectează și statutul social/ cultural al sexelor prin efectul de realitate al limbajului în contextul dominației semnelor și practicilor semnificante. Sfera discursului public are acum o influență mult mai mare asupra relațiilor sociale decât în epocile patriarhale, în care statutul social este determinat de materialitatea factorilor socio-politici.

În abordarea noastră, nu facem confuzie între gen și sex, între construcție culturală și trupul simbolizat sexual. Feminismul este unul din studiile identității, alături de studiile postcoloniale (identitatea de rasă) sau de critica societății împărțite în clase (identitate socială).

Deconstrucția binarităților patriarhale (femeie-instinct, bărbat rațiune; femeie– existență domestică, bărbat– carieră publică etc.) este întreprinsă în exemplele selectate de noi de autori de sex masculin, care resping reprezentările sexiste, acordând femeii roluri jucate de obicei în mod tradițional de bărbați.

Rescrierea unor texte anterioare este practică, după cum spune Julia Kristeva în *Semeiotike*, pentru a planta în ele o altă ideologie, de exemplu, răsturnarea relațiilor de putere. Spre deosebire de Umberto Eco, un semiolog care demonstra deschiderea unui text, Kristeva scrie despre „textul închis”, deoarece fiecare nou text nu face decât să rescrie un precedent prin apropiere, permutare sau transformare.

Prezentând o societate în derivă, așa cum este Danemarca lui Hamlet, cele trei romane ale lui D. R. Popescu alcătuiesc un fel de *Satyricon* al vremurilor noastre: haosul și corupția postdecembristă, imoralitatea și corupția noilor elite, mercenariatul inerent participării militare la conflicte internaționale sau lipsa de prestigiu a culturii române, cu atât mai evidentă cu cât este transportată în decorul Italiei renaștentiste. Aceste satire menipeene au însă și un centru moral, un personaj care încearcă să „îndrepte osia frântă a lumii”, iar acesta este, în toate trei, o femeie.

Faptul că, în romanul *Falca lui Cain*, rolul lui Hamlet este preluat de un personaj feminin nu este întâmplător, Irina din *Tatăl risipitor* încercând, în manieră existențialistă, să își facă datoria într-un univers absurd, iar Simonetta Berlusconi, din romanul omonim, fiind emancipată la statutul de autoare, în vreme ce autorul se mulțumește cu rolul unui personaj din lumea textului.

Ramele și metodele abordării temei noastre în postmodernism sunt altele, deoarece chiar modelele cognitive se schimbă, cele psihologice ale modernismului făcând loc celor lingvistice.

Într-o carte devenită celebră, *Language and Power* (1989), Norman Fairclough de la Universitatea din Lancaster dezvoltă o teorie a funcției pragmatice a limbajului prin intermediul căruia pot fi controlate modurile de interacțiune socială.

Am semnalat și schimbările din societate în forme de limbaj. Dependența socială a soției de soț sau a copilului de tată se reflecta în formule de genul „Ioana a lu’ Petre” din romanul lui D. R. Popescu, *Întoarcerea tatălui risipitor*. De asemenea, tot în acest roman, remarcăm cum femeile și-au căpătat dreptul la formule de adresare independente și cel mai adesea însoțite de indici ai unei profesii, ca de exemplu, „doamna dr. Ruxandra”.

În piesa *Trei generații* de Lucia Demetrius, de exemplu, o reprezentantă a fostei clase dominante (boierime, burgezie) povestește cum a discutat în franțuzește în tramvai pentru a umili pe ceilalți pasageri de sorginte proletară. O limbă străină era codul de identificare a unui anumit statut social, dar nu și în noua societate, care decretase proletariatul cea mai progresistă clasă, ceea ce face ca manierismul ei să apară ridicol.

De asemenea, am observat cum în *Gaițele*, din discursul personajelor, puterea este deținută de Aneta care conducea viața tuturor care o înconjurau. Tot în cadrul acestui capitol am examinat și practica rescrierii unor texte în vederea schimbării ideologiei codificate în ele, cum ar fi *Falca lui Cain*, de D.R. Popescu, unde protagonistul uzurpă rolul justițiar al lui Hamlet, repetând încercarea lui de a îndrepta osia frântă a unei societăți în criză.

Poziționarea hegemonică în limbaj depinde de accesul la resurse sociale precum forța, banii, statutul social (apartenența de clasă), cunoaștere, informație, „cultură” etc. Puterea grupului dominant devine manifestă în legi, reguli, norme, obișnuințe – ceea ce filosoful italian Gramsci numește „hegemonie culturală” (Antonio Gramsci, *Selections from the Prison Notebooks of Antonio Gramsci*, 1971).

În acest sens, am comparat dialogurile lui Filippo Lippi din romanul *Simonetta Berlusconi. Călugărul Filippo Lippi și călugărița Lucrezia Butti* de D.R. Popescu, atât cu călugărița Lucrezia, care este timidă, inocentă, timorată de stareță, și cu Simonetta – un amestec de patroană a artelor din Italia renascentistă și de personaj feminin malefic, criminal cu seninătate din familia Lucreziei Borgia sau a Caterinei de Medici. Simonetta are acces la cultura antică, în fanteziile ei de putere, chiar și zeii antici sunt niște pitici la comanda ei.

Spre deosebire de aceste voci feministe de la sfârșitul secolului, Marta Petreu alege să se confrunte cu discursuri mai degrabă decât cu subiectele sociale, deconstruind hegemonia masculină și schimbând poziționarea femeii din tradiția literară, acele clișee sexiste moștenite de la scriitorii masculini. Într-una din poeziile sale, de exemplu, legendara Calipso ridiculizează alegerea lui Ulise de a reveni la o viață domestică, banală, în vreme ce ea rămâne să reprezinte lumea legendei, aventurii, exoticiului. Poemul *Mă gândesc* pare să fie scris în replică la monologul dramatic *Ulise* de Alfred Tennyson. Un Ulise eroic, revenit în Itaca, se adresează aici companionilor săi întru eternitate, deoarece, în eposul homeric, ei erau morți la acea dată.

Într-una din poeziile sale, de exemplu, legendara Calipso ridiculizează alegerea lui Ulise de a reveni la o viață domestică, banală, în vreme ce ea rămâne să reprezinte lumea legendei, aventurii, exoticiului. Poemul *Mă gândesc* pare să fie scris în replică la monologul dramatic *Ulise* de Alfred Tennyson. Un Ulise eroic, revenit în Itaca, se adresează aici companionilor săi întru eternitate, deoarece, în eposul homeric, ei erau morți la acea dată. Vocea Martei Petreu este amprentată ideologic, poeta scriind o poezie feministă îndreptată contra tuturor instanțelor autorității masculine, ca și a imaginarului și stereotipurilor de discurs care le însoțesc.

Coetzee, laureat Nobel, rescrie *Robinson Crusoe* din perspectiva unei autoare, Susan Barton, care denunță inechitățile epocii lui Defoe: excluderea femeii din universul reprezentării sau prezentarea ei ca promiscuă și criminală, victimizarea negrilor, sclavia, expansiunea colonială. Astfel, se realizează potențialul infinit al cuvintelor și al discursurilor în viziune postmodernă, rescrierea conferind operelor proprietățile hibridului.

În capitolul al cincilea, *Autoportret feminist*, prin cartea *Femei care aleargă cu lupii. Povești și mituri ale arhetipului femeii sălbatice*, autoarea ne oferă o viziune asupra femeii sălbatice, o specie în pericol asemenea naturii sălbatice. De foarte mult timp instinctualitatea tipic feminină a fost considerată un defect, un motiv de marginalizare. Chiar și atunci când misoginismul unui D.H. Lawrence lua forma aservirii femeii nevoilor bărbatului de revitalizare prin sexualitate, acesta era doar un gest preliminar angajării lui în proiecte estetice (*Curcubeul*, 1915) sau revoluționare (*Șarpele cu pene*, 1926). Aceeași revitalizare, dar servind acum femeii este căutată de Estes.

Tot în cadrul acestui capitol am observat cum în *Povestea mea*, predomină o atitudine feministă de afirmare a femeii care se afla în minoritate din cauza culorii, dar care în același timp este prezentată ca o ființă puternică datorită genului: „De la primul pas pe care l-am făcut cu

reticență în viața publică, am fost ridicată în slăvi ca fiind cea mai puternică femeie din lume și denigrată ca fiind „o femeie de culoare orbită de furie” (Michelle Obama, *Povestea mea*, Traducere de Corina Hădăreanu, 2018). Observăm cum în această perioadă femeilor li se permite accesul în viața publică, discriminarea nemaifiind realizată în funcție de gen, ci în funcție de rasă.

În concluzie, această lucrare a plecat de la constatarea celei mai dinamice componente a istoriei civilizației din epoca modernității târzii: emanciparea femeii, acceptarea ei ca partener egal în sfera vieții publice. Istoria, după cum știu noii istoriști, o cunoaștem doar prin intermediul limbajului. Fie că e vorba de scrieri istoriografice, artefacte, documente etc., ele ne permit un acces restrâns și mediat (în sensul interpușerii unei alte conștiințe între noi și cei de atunci).

Cultura noastră, în raport cu trecutul, este una de selecție: reprezentările trecute sunt reevaluate, deschise, cum spune Kristeva în *Semeiotike* pentru a planta în ele o nouă ideologie. Operatorii pot fi istoricii fenomenelor multimediatice, dar și autori care rescriu texte precedente pentru a se limita de poetica/ politica acelor vremuri.

Am selectat, așadar, figuri feminine din rândul autoarelor, personajelor sau personalităților prezente în viața publică și în limbajul artefactelor – opere literare, jurnalism, cinematografie – pentru a avea o privire cât mai cuprinzătoare asupra temei de cercetare aleasă.

Pentru postmoderni, identitatea este un construct lingvistic. Studiind aceste reprezentări ne putem face o idee despre construcția de gen, construcția identitară a femeii în relație cu celălalt sex așa cum apare în texte canonice, în imaginarul simbolic sau în discursul mediatic.

De asemenea, am constatat existenței unei corelații între reprezentările feminității la diverși autori, ceea ce denotă faptul că relațiile sociale erau percepute în funcție de o anumită epistemă emanată mai ales de la știința dominantă: biologia (secolul al nouăsprezecelea), psihologia (modernism) și filosofia limbajului (postmodernism).

Existența unor clișee (femeia fatală, femeia-înger, femeia-demon, femeia-păpușă...) denotă de asemenea faptul că reprezentările țineau cont de niște coduri sau convenții de construcție a genului (valabil și în privința masculinității, cum a fost *machine celibataire* – refuzul bărbatului de a se consuma în relații erotice).

Reprezentarea femeii în postmodernism se distanțează de ceea ce fusese în epocile anterioare. Femeii îi este permis accesul în domeniul eterat al artei, după cum am observat în două dintre romanele prezentate (*Foe* și *Simonetta Berlisoni: Călugărul Filippo Lippi și*

călugărița Lucrezia Buti), autorii masculini cedându-le simbolic locul, inversând situația frecventă nu demult în care femeile-autoare adoptau pseudonime masculine pentru a putea publica.

Femeia e acum opusă masculinității care înseamnă obsesie a puterii, victimizare a celor slabi. Indiferent de situațiile în care se manifestă, este valorizată, nemaifiind exclusă și condamnată la tăcere, nemaexistând discriminarea de gen. Așa cum a intuit Virginia Woolf (*A Room of One's Own*, 1929, *Three Guineas*, 1938), emanciparea femeii a fost cu adevărat posibilă, nu prin acțiuni de stradă, ci prin câștigarea unei identități proprii, iar identitatea este construită prin participarea la sfera discursului public.

Femeile au reușit să-și genereze propriul spațiu al reprezentării, și-au realizat, cum cer existențialişti, propriul proiect creator, propria tradiție literară. Mai mult, după cum dovedesc cei doi autori postmoderni analizați din unghi feminist, J.M. Coetzee și D.R. Popescu, ele au reușit să impună celuilalt sex propria viziune despre condiția femeii în societate și în istoria civilizației.

În încheiere, am dorit să știm, într-o epocă a autoreflexivității, cum se autoreprezintă femeile, cum se alcătuiește eul lor estetic. Am ales, în acest scop, două cazuri extreme: pe de o parte, o scriitoare (de profesie, psihanalist post-traumatic), Clarissa Pinkola Estes, crescută într-un sat american din străvechile ținuturi ale Marilor Lacuri, într-o comunitate multiethnică de imigranți, care au venit în America fără măcar să știe să citească, iar pe de alta, Michelle Obama, care relatează în cartea sa autobiografică formația și cariera în rândul elitelor americane, inclusiv experiența de primă doamnă. Estes crede că regenerarea femeii se poate realiza prin revenire la sursele vitale, primare, pe care civilizația le-a amputat. Dimpotrivă, Michelle Obama este un reper pentru tot ceea ce poate fi superlativ în viața femeii moderne: în plan profesional, familial și al relațiilor interumane.

REFERINȚE:

Surse primare:

Alecsandri, Vasile, *Chirița în provincie*, document disponibil online la https://ro.wikisource.org/wiki/Chiri%C8%9Ba_%C3%AEn_provincie , accesat pe 17. 08. 2021.

Almaș, Dumitru, *Povestiri istorice. Volumul al II-lea*, București, Editura Algora, 2019.

Baudelaire, Charles, *Mon coeur mis à nu*, jurnal disponibil online.

Călinescu, George, *Enigma Otiliei*, București, Editura Litera, 2001.

Coetzee, J. M, Foe, București, Editura Humanitas Fiction, 2016.

Davila, Alexandru, *Vlaicu-Vodă*, București, Editura Gramar, 2008.

Demetrius, Lucia, *Trei generații*, carte disponibilă în format pdf la <file:///C:/Users/set/Downloads/267291081-Trei-Generatii-de-Lucia-Demetrius-1.pdf>, accesat pe 10. 06. 2021.

Eliade, Mircea, *Les trois grâces*, p. 20, document disponibil online pe <https://vdocumente.com/reader/full/eliade-mircea-les-trois-graces-570f47551e1f3> , accesat pe 23. 08. 2021.

Eminescu, Mihai, *Basmе și nuvele*, București, Editura Prestige, 2014.

Eminescu, Mihai, *Poezii*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 2008.

Ghica, Ion, *O călătorie de la București la Iași înainte de 1848*, în *Scrisori către Vasile Alecsandri*, <https://biblior.net/scrisori-catre-vasile-alecsandri/o-calatorie-de-la-bucuresti-la-iasi-inainte-de-1848.html>.

Hasdeu, Bogdan Petriceicu , *Răzvan și Vidra*, București, Editura Simplu, 2008.

Jensen, Wilhelm, *Gradiva*, Translated by Helen M. Downey, New York: Moffat, Yard & Co, 1922 (1903), document disponibil online la <https://www.gutenberg.org/files/44917/44917-h/44917-h.htm>, accesat în iunie 2020.

Kirițescu, Alexandru, *Gaițele*, carte disponibilă în format pdf la <file:///C:/Users/set/Downloads/265168895-Gaitele.pdf> , accesat pe 01. 06. 2020.

Obama, Michelle, *Povestea mea*, Traducere de Corina Hădăreanu, București, Editura Litera, 2018.

Odobescu, Al. I. , *Doamna Chiajna*, București, Editura Donaris, 2009.

Petrescu, Camil, *Patul lui Procust*, București, Editura Agora, 2018.

Petrescu, Camil, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, București, Editura Agora, 2012.

Popescu, Dumitru Radu, *Dumnezeu în bucătărie*, București, Editura Viitorul Românesc, 1994.

Popescu, Dumitru Radu, *Falca lui Cain*, București, Editura Albatros, 2001.

Popescu, Dumitru Radu, *Întoarcerea tatălui risipitor*, București, Editura Cartea Românească, 2009.

Popescu, Dumitru Radu, *Simonetta Berlisconi: Călugărul Filippo Lippi și călugărița Lucrezia Buti*, București, Editura Contemporanul, 2012.

Rebreanu, Liviu, *Adam și Eva*, București, Editura Agora, 2011.

Raymond, Roussel, *Locus Solus*, Paris, Librairie Alphonse Lemerre, 1914.

Voiculescu, Vasile, *Iubire magică*, document disponibil online la https://kupdf.net/download/vasile-voiculescu-iubire-magic259_58a6f74a6454a7236bb1e8d6_pdf, accesat pe 22. 08. 2021

Voiculescu, Vasile, *Lostrita*, document disponibil online la http://variantemate.ro/profesorii/upload/lostrita_vasile_voiculescu.pdf, accesat pe 22. 08. 2021.

Voiculescu, Vasile, *Sakuntala*, document disponibil online la <https://pdfslide.net/documents/vasile-voiculescu-sakuntala-55993490d248e.html>, accesat pe 21. 08. 2021

Woolf, Virginia, *Orlando*, București, Editura Humanitas Fiction, 2013.

Surse secundare:

Alexandrescu, Alexandrescu, *Literatura română în analize și sinteze*, București, Editura Didactică și pedagogică, 2010, p. 488.

Antonescu, Romulus, *Dicționar de Simboluri și Credințe Tradiționale Românești*, Ediție digitală, 2016, disponibil în format pdf la <http://cimec.ro/Etnografie/Antonescu-dictionar/Antonescu-Romulus-Dictionar-Simboluri-Credinte-Traditionale-Romanesti.pdf>, accesat pe 08. 05. 2021.

Arlaud, Laurence, [Il était une fois Des femmes, Des hommes, Des contes](#), M"moire de fin d"tudes dirig" par Isabelle Garcin-Marrou et Isabelle Harre, Institut d"Études Politiques de Lyon, Ann"e universitaire 2004-2005, articol disponibil online la http://doc.sciencespo-lyon.fr/Ressources/Documents/Etudiants/Memoires/Cyberdocs/MFE2005/arlaud_1/pdf/arlaud_1.pdf, accesat pe 30.10.2019.

Babeți, Adriana, *Amazoanele O poveste*, București, Editura POLIROM, 2013.

Beauvoir, Simone, *Al doilea sex. Volumul I*, Traducere de Diana Bolcu și Delia Verdeș, București, Editura Univers, 1998.

Braga, Mircea (coord.) et al. *Ideologia Junimii*, Editura Academiei Române, 2007.

Brière, S, *La progression des femmes dans des postes de direction dans l'administration publique en Tunisie et au Maroc*. Thèse de doctorat Nationale d'Administration Publique, Université du Québec, 2006.

Becker, Paula, *Queen Marie of Romania visits Spokane on November 2, 1926*, articol disponibil pe <https://www.historylink.org/File/7176>, accesat pe 22. 11. 2020.

Bennett, Andrew, Royle, Nicholas, *An Introduction to Literature, Criticism and Theory*, New York, Routledge, 2016.

Bodiștean, Florica, *Eroica și eroticas.Eseu despre imaginile feminității în eposul eroic*, București, Editura Pro Universitaria, 2013.

Brasseur, Sarah, *Les identités féminines dans le conte traditionnel occidental et ses réécritures : une perception actualisée des élèves*, în: HAL Archives ouvert. fr., Education, 2013, articol disponibil online la <https://dumas.ccsd.cnrs.fr/dumas-00862180/document>, accesat pe 20.10.2019.

Brettenbach, Nancy, *Place de la femme dans le conte*, articol disponibil la <https://www.icem-freinet.fr/archives/educ/78-79/4/37-41.pdf>, accesat pe 10.11.2019.

Călinescu, George, *Istoria literaturii române-Compendiu*, București, Editura Litera, 2001.

Chatelain, Nathalie, *Le Conte de fées en Europe à la fin du xixe siècle. Naissance, essence et déliquescence du conte de fées fin-de-siècle*, thèse de Doctorat sous la direction de Mme

Chester, Suzanne, Mary, *Dominance, Marginality, and Subversion in French (Post)colonial Discourse*, LSU Historical Dissertations and Theses, 1991, document disponibil la https://digitalcommons.lsu.edu/gradschool_disstheses/5173, accesat pe 16. 04. 2021.

Cixous, Hélène, *The Newly Born Woman (Theory and History of Literature)*, U. S. A, University of Minnesota Press, 1986.

- Deleuze, Gilles, *Mii de platouri*, București, Editura Art, 2013.
- Dulong, Melanie, *corps de femmes et contes de fées: une étude de « la femme de l'ogre » de pierrette fleutiaux, et peau d'âne de christine angot*, Université du Québec à Montréal, 2011, articol disponibil online la <https://archipel.uqam.ca/4328/1/M12266.pdf> , accesat pe 25.10.2019.
- Durand, Gilbert, *Les Structures anthropologiques de l'imaginaire: Introduction la lóarch "typologie g"n"rale*, 1969, Paris, P. U. F., 1960.
- Eliade, Mircea, *Aspecte ale mitului. Trad. de Paul G. Dinopol*, București, Editura Univers, 1978.
- Estes, Pinkola, [Clarissa](#), *Femei care alearga cu lupii. Povesti si mituri ale arhetipului femeii salbatice*, Traducere de Simona Voicu, București, Editura Niculescu, 2020.
- Evola, Julius, *Metafizica sexului*, Traducere de Sorin Mărculescu, București, Editura Humanitas, 2006.
- Freud, Sigmund, *Die "kulturelle" Sexualmoral und die moderne Nervosität*, Trad. fr. in : Freud, *La Vie Sexuelle*. P.U.F., 1969.
- Fairclough, Norman, *Critical discourse analysis: the critical study of language*, London and New York: Lognmasn, 1995.
- Freud, Sigmund, *Opere Esențiale. Vol. 10. Eseuri de psihanaliză aplicată*, București, Editura Trei.
- Freud, Sigmund, *Opere I. Totem și tabu. Moise și monoteismul. Angoasă în civilizație. Viitorul unei iluzii*, București, Editura Științifică, 1991, p. 330.
- Forcer, Stephen, *Dada as Text, Thought and Theory*, Oxford, Society for French Studies, 2016.
- Gabbard, Krin, Gabbard, O. Glen, *Psychiatry and the Cinema*, American Psychiatric Pub, 1999, p.193, articol disponibil la https://books.google.ro/books/about/Psychiatry_and_the_Cinema.html?id=D42m3IIrEDoC&redir_esc=y.
- Gane, Constantin, *Trecute vieți de Doamne și Domnițe*, București, Humanitas, 2014.
- Gramsci, Antonio, *Selections from the Prison Notebooks of Antonio Gramsci*, New York, International Publishers, 1971.
- Hall, Stuart, *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices*, London, The Open University, 1997.

Hannah, Pakula, *The last romantic: a biography of Queen Marie of Romania*. New York: Simon and Schuster, 1934, articol disponibil online la <https://www.reginamaria.ro/regina-ne-a-unit>.

Harsanyi, Pasca, Doina, *Blu Blood and Ink: Romanian aristocratic women before and after World War I*, în „Women's History Review”, Volume 5, Number 4, 1996.

Hulbert, James, Lacan, Jacques, Miller, Jacques-Alain, *Desire and the Interpretation of Desire in Hamlet*, Yale French Studies, No. 55/56, „Literature and Psychoanalysis. The Question of Reading: Otherwise”, 1977, articol disponibil pe https://www.sas.upenn.edu/~cavitch/pdf-library/Lacan_Desire_in_Hamlet.pdf , accesat pe 22. 11. 2020

Jana, Coryn, *Les différents visages du personnage féminin dans les contes de fées*, în *Masterproef voorgelegd tot het behalen van de graad van Master in de taal- en letterkunde Frans*, Universiteit Gent, 2016, articol disponibil online https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/304/042/RUG01-002304042_2016_0001_AC.pdf , accesat pe 01.11.2019.

Jung, Carl, Gustav *Arhetipurile și inconștientul colectiv*, document disponibil online pe https://www.academia.edu/23244540/ARHETIPURILE_%C5%9EI_INCON%C5%9ETIENTUL_COLECTIV.

Kant, Immanuel, *Critica rațiunii practice*, București, Univers Enciclopedic Gold, 2016.

Kristeva, Julia, *Semiotikè. Recherches pour une sémanalyse*, Paris, coll. "Tel Quel", éd. Seuil, 1969.

Kristeva, Julia, *Towards a Semiology of Paragraphs*, ed. Ffrench and Lack, *The Tel Quel Reader*, New York, Routledge, 1998 [1969a], p. 25-49.

Matei, (Pătrulescu), Anemona, Liliana, *Teză de doctorat. Ambiguitatea ca paradigmă în romanele lui D. R. Popescu*, Alba-Iulia, 2012, articol disponibil online pe http://doctorate.uab.ro/upload/57_412_rez_rom_matei.pdf , accesat pe 22. 11. 2020.

Mackenna ,Stephen and Page, B. S, *Plotinus the six enneads*, articol disponibil online la http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0204-0270,_Plotinus,_The_Six_Enneads,_EN.pdf, accesat pe 28.10.2019.

Mehedinți, Beian, Mihaela, *Elites as symbols. Queen Marie and romanian Transylvanians at a turning point-the year 1916 in the press*, în „Anuarul Institutului de Istorie «G. Barițiu ». Series Historica”, Supliment 1, 2016.

Mill, John Stuart, *The Subjection of Women*. Digitalised. 1993, https://www2.ivcc.edu/gen2002/Mill_Subjection.htm .

Mocanu, Mihaela; Rusu, Carmen Emanuela, *Reprezentarea femeilor în spațiul academic ieșean, în perioada 1860–1945*. *Revista română de sociologie*, serie nouă, anul XXVII, nr. 3–4, p. 301–316, București, 2016.

Neuter, Patrick, *Le père, ses instances et ses fonctions dans l'enseignement de Lacan et aujourd'hui, un quart de siècle plus tard*, în „[Cahiers de psychologie clinique](#)”, 2011/2 (n° 37), pag. 47-73, articol disponibil la <https://www.cairn.info/revue-cahiers-de-psychologie-clinique-2011-2-page-47.htm> , accesat pe 04.12.2020.

Schopenhauer, Arthur, *On Women*, 2016, articol disponibil online.

Sengupta, Sheila, Louise, *La Réconciliation Des Féminismes: L'amélioration Du Statut De La Femme Africaine*, French CASE WESTERN RESERVE UNIVERSITY, 2011, teză disponibilă la https://etd.ohiolink.edu/apexprod/rws_etd/send_file/send?accession=case1307478844&disposition=inline , accesat pe 10. 04. 2021.

Sfetcu, Nicolae, *Modele ale emoțiilor*, SetThings (25 decembrie 2019), articol disponibil la <https://www.setthings.com/ro/modele-de-emotii/> , accesat pe 21. 08. 2021.

Showalter, Elaine, "Towards a Feminist Poetics, in" *Women's Writing and Writing About Women*, London, Croom Helm, 1979.

Showalter, Elaine, *Twenty Years on: "A Literature of Their Own" Revisited* in "NOVEL: A Forum on Fiction", Vol. 31, No. 3, Thirtieth Anniversary Issue: III (Summer, 1998), pp. 399-413 Published by: Duke University Press Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/134610>.

Sinfield, Alan, „Cultural Materialism, Othello, and the Politics of Plausibility” în *Faultlines. Cultural Materialism and the Politics of Dissident Reading*, Berrkeley, Los Angeles, Oxford: University of California Press, 1992 (pp. 29-51).

Susini-Anastopoulos, Françoise, Nancy 2, 2005, articol disponibil la <https://www.fabula.org/lht/6/chatelain.html>, accesat pe 24.11.2019.

Santinelli, E, Nayt-Dubois, A. (dir.), *Femmes de pouvoir et pouvoirs de femmes, dans l'Europe occidentale médiévale et moderne*, Valenciennes, PU de Valenciennes, 2009.

Tautu, Nicolae, *Ecaterina Teodoroiu. Botezul focului*, în *Din cartea eroilor*, București, Editura Junimea, 1978.

Todorov, Tzvetan, *Mikhäel Bakhti: le principe dialogique*, Paris, coll. „Poétique”, Seuil, 1981, document disponibil în format word.

Tupan, Maria-Ana, *John Barth, D.R Popescu și artistul postmodern al Renașterii*, în *Simonetta Berlisoni: Călugărul Filippo Lippi și călugărița Lucrezia Buti*, București, Editura Contemporanul, 2012.

Tupan, Maria-Ana, *Modernismul și psihologia. Încercare de epistemologie literară*, București, Editura Academiei Române, 2009.

Vienot, Éliane, L’histoire des reines de France dans le débat sur la loi salique (fin XVe–fin XVIe siècle), în: *Femmes de pouvoir et pouvoir des femmes dans l’Occident médiéval et moderne*, Valenciennes, PU de Valenciennes, 2009.

Viennot, Éliane, *La France, les femmes et le pouvoir, tome I, L’Invention de la loi salique (Ve -xVIe siècles)*, Paris, Perrin, 2006.

Viennot , Éliane, *La France, les femmes et le pouvoir. Et la Modernité fut masculine (1789-1804)*, Paris, Perrin, 2016.

Wollstonecraft, Mary, *Vindication of the Rights of Woman*, cu o Prefață de Elizabeth Robins Pannell, Londra: Walter Scott Library, 1991,

https://archive.org/stream/vindicationofrig00wolliala/vindicationofrig00wolliala_djvu.txt

